

Dubbii limaana Diigu-Kutaa 11.3

Description

Akkaataa Duâ€™aan booda Kaafama Mormuun Iimaana itti diigu-kutaa 1

2-Shakkii hin qabu, kaafama mormuun iimaana kan diigudha. Kaafama mormuun karaa adda addaatin taâ€™a: kaafama ruuhii fi qaamaa mormuun taâ€™uu dandaâ€™a, deebii ruuhii amanuu waliin deebii qaama mormuu taâ€™uu dandaâ€™a. Yeroo biraamimmoo kaafama mormuun ruuhin gara qaama biraatti dabarti jechuun taâ€™uu dandaâ€™a.

Amma, akkaataa duâ€™aan booda kaafama mormuun wantoota iimaana diigan keessaa tokko itti taâ€™uu haala armaan gadiitin ni dhiyeessina:

(A)-Rabbiin azza wa jalla duâ€™aan booda kaafama mormuun Gooftaa aalamatti kafaruu akka taâ€™e beeksisee jira. Ni jedha:

﴿ وَإِن تَعْجَبْ فَعَجَبْ قَوْلُهُمْ أَءِذَا كُنَّا تُرَابًا أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ
أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ الْأَغْلَلُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾

Yoo dinqisiifatte, wanti dinqisiisaan jecha isaanii â€œBiyyee erga taanee uumama haarawa keessatti ni taanaa?â€ [kan jedhuudha]. **Isaan sun warra Gooftaa isaanitti kafaraniidha.** Isaan sun sakaallan morma isaanii irra jira. Isaan sun warra ibiddaati. Isaan achi keessatti hafoodha.â€ Suuratu Ar-Râ€™d 13:5

Yoo ajaaâ€™ibsiifatte, wanti ajaaâ€™ibaa jecha warra kaafama mormanii, â€œAkkuma duâ€™a keenyaan dura turetti uumamni keenya ni haaromfamaa?â€ jedhuudha. Kan isaan akkana jedhaniif duâ€™aan booda kaafama mormuu fi kijibsiisufi. Namoonni duâ€™aan booda kaafama morman, mindaa fi adabbii waakkatan, isaan warra dandeetti Gooftaa isaanii waakkatanii fi Ergamaa Isaa kijibsiisaniidha. (Rabbiin subhaanahu namoota duâ€™an hin kaasu jechuun dandeetti Isaa mormu. Waaâ€™ee duâ€™aan booda kaafamu ilaachise odeefanno Ergamaan fide akka sobaatti ilaalu.) Guyyaa Qiyaamaa sakaallan morma isaanii irra taâ€™a. Isaan warra ibidda keessa jiraataniidha. Abadii achii keessa turu.[\[1\]](#)

Ammas, Rabbin oltaâ€™aan ni jedha:

﴿ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمِيًّا وَبُكَّمَا وَصُمًا مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَثُ زِدَنَهُمْ سَعِيرًا ﴾٩٧ ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِآنَّهُمْ كَفَرُوا بِإِيمَانِنَا وَقَالُوا أَعِذَا كُنَّا عِظَمًا وَرُفَّتَا أَعِنَّا لَمْبَعُوْثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴾٩٨﴾

â€œGuyyaa Qiyaamaa fuula isaanii irratti jaamaa, kan hin dubbannee fi duudaa taâ€™anii walitti isaan qabna. Itti galli isaanii Jahannami. Dhawaatuma gadi laaftun, gubaa ibiddaa isaaniif daballa. Sababa isaan keeyyatoota Keenyatti kafaranii fi â€œSila erga lafee fi wanta butute taanee, nuti dhugumatti uumama haarawa taanee ni kaafamnaa?â€¢ jedhaniif suni jazaa isaaniiti.â€¢ Suuratu Al-Israa 17:97-98

Duâ€™aan booda kaafamuun iimaana diiga, dhugoomsu qalbii fi mirkaneessuu arrabaa faallessa.

(B)â€“ Duâ€™aan booda kaafamu mormuun maqaalee fi sifaata Rabbii dhabamsiisu of keessatti qabata. Akkasumas, beekumsa, dandeetti fi ogummaa Rabbii subhaanahu mormuu of keessatti qabata. Rabbiin oltaâ€™aan ni jedha:

﴿ أَفَحَسِبُتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴾١٥ فَتَعَلَّمَ اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴾١٦﴾

â€œSila Nuti taphumaaf waan isin uumnee fi gara Keenyatti kan hin deebifamne taâ€™uu ni yaaddu? Rabbiin Mootii haqaa taâ€™e oltaâ€™e. Isa malee Kan haqaan gabbaramu hin jiru. Inni Gooftaa Arshii kabajamaati.â€¢ Suuratu Al-Muâ€™minuun 23:115-116

Imaamu ibn Al-Qayyim ni jedha: Dhugumatti mootummaan Isaa haqa taâ€™e ajaja, dhoowwaa, mindaa fi adabbi Isaa barbaachisa. Akkuma kana, Ergamtoota erguu, kitaabban buusu, Guyyaa jazaa namni gaarii hojjate gaarumma isaatiin itti mindeefamu, namni badi hojjate badoomsa isaatin ittiin adabamuuf kaasu barbaachisa. Namni kana morme, haqiqa motummaa Isaa mormee jira, mootummaa haqaa Isaaf hin mirkaneessine. Kanaafi, namni kana mormu, Gooftaa isaatti kan kafareedha, osoo addunyaa kan uumee taâ€™uu mirkaneesseyyu. Mootii haqaa sifaata gurguddaan ibsamutti hin amanne.â€¢(At-Tibyaanu fii aqsaamil Qurâ€™aani-fuula 101)

(Mootii jechuun kan ajajuu fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabuu, wanta fedhe kennuu fi dhoowwatuudha. Ammas, Mootiin aangoo olâ€™aanaa kan qabuudha. Kanaafu, Rabbiin Mootii haqaa waan taâ€™eef ni ajaja, ni dhoowwa, ni mindeessa, ni adaba. **Mootiin kan ajajuu fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabu erga taâ€™ee, karaaleen wantoota kanniin itti raawwatu jiraachu qabu.** Akkasi miti ree? Ilmi namaa addunyaa tana keessatti Rabbiin ilaalu waan hin dandeenyeef, karaan hundarra

gaariin isaan itti ajajuu fi dhoowwu **Ergamtoota erguu fi kitaabban ajajoota Isaa of keessaa qaban buusudha.**

Ajajuu fi dhoowwu booda wanti sammuu namaa keessatti dafee dhufu **qorannoo** fi **jazaadha**. Namni wanta tokkotti erga ajajamee fi wanta tokkorraa erga dhoowwame booda, qoratamee jazaa argachuu qabaa miti ree? Wanta itti ajajamaniiif mindaan yoo hin jiraatin, wanta irraa dhoowwamaniif adabbiin yoo hin jiraatin, buâ€™aan ajajuu fi dhoowwu maali ree? Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Mootii haqaa waan taâ€™eeef namoota erga ajajee fi dhoowwe booda dhumarratti isaan qorachuun jazaa isaaniif ni kafala. Garuu iddo fi Guyyaan qorannoo fi jazaan kuni itti adeemsifamu murtaaâ€™a taâ€™uu qaba. Namni tokko yoo qaxaramee, jiiyni mindaa itti kafalamu osoo hin gahiin mindaan ni kafalamaafi? Yeroo murtaaâ€™e keessatti hojji isaa erga hojjatee booda mindaan ni kafalamaaf.

Rabbitiin Mootii Ogeessa waan taâ€™eeef Guyyaan fi iddoon mindaa nama hundaaf itti kafalu dursee murteessee jira. Guyyaan kanaan Guyyaan Qiyaamah ykn Guyyaan Murtii jennaan. Iddoon immoo dirree wal-qixxaâ€™a bakka namoonni hundi walitti qabamaniidha [2] Kanaafu, **isaan qorachuun fi jazaa isaaniif kafaluuf duâ€™aan booda namoota kaasun dirqama taâ€™aa jechuudha.**)

Ibn Al-Qayyim bakka biraattis ni jedha: â€œRabbitiin subhaanahu beekumsi, dandeetti fi ogummaan Isaa guutuu akka taâ€™e dubbachuun duâ€™aan booda kaafamu mirkaneessa. Warroonni duâ€™aan booda kaafama morman yaadota sadan kana sammuu keessatti galchuun kaafamatti amanuu didu ykn shakku:
1ffaa-Kutaaleen qaama namootaa haala addaan baasun hin dandaâ€™amneen biyyeen walitti makamuu.
2ffaa-Dandeettin kanaan wal hin qabatu. (Kutaaleen qaama bututanii lafa keessa erga badanii booda dandeettin kana walitti qabuun nama guutuu godhu hin jiru jechuun yaadu.)
3ffaa-â€œKuni dhimma faaydan keessa hin jirreedha. Yookiin sanyiin ilma namaa tokkoon booda kan biraakka itti fufu ogummaan barbaachise. Akka kanatti abadii itti fufa. Akkuma dhalooni tokko duâ€™uun dhalooni biraakka buâ€™a. Sanyiin ilma namaa hundi dhumeergasii kaafamu keessa immoo ogummaan (hikmaan) hin jiru.â€œ jechuun yaadu. Kanaafu, ragaan kaafamu agarsiisan Qurâ€™aanaa keessatti hundee sadan irratti ijaarramuun dhufan:

Iffaa-Beekumsi Gooftaa guutuu akka taâ€™e mirkaneessu. Akkuma nama:â€œLafee erga bututtee booda eenyetu jiraachisa?â€ jedhu irratti deebii deebisuuf jedhe: **Jedhi â€œKan yeroo jalqabaa ishii (lafee) uumetu jiraachisa.â€ Inni uumama hundaa **Beekaadha.**â€ Suuratu Yaasin 36:78-79**

Ammas Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

قد عَلِمْنَا مَا نَقُصُّ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِظٌ

â€œ**Dhugumatti, waan dachiin isaan irraa hirâ€™iftu beeknee jirra. Galmee tiksatu Nu bira jira** .â€ Suuratu Qaaf 50:4

â€œKana jechuun lafee, foon, gogaa fi rifeensa isaanii irraa wanta dachiin nyaattu dhugumatti ni beekna. Eessatti qaamni isaanii akka bittinaâ€™e fi lafeen isaanii bututte takka takkaan ni beekna. Dabalataan galmeen kuni hundi keessatti galmaaâ€™e Nu bira jira.â€ (Ibn Kasiir 7/395)

Iffaa-Dandeettin Isaa guutuu akka taâ€™e mirkaneessu. Dandeetti Isaa kana mirkaneessuf ni jedha:

أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعِ بِخَلْقِهِنَّ
يُقَدِّرِ عَلَىٰ أَنْ يُحْكِمَ الْمَوْتَ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

٢٣

â€œRabbiin Kan samiiwanii fi dachii uume, isaan uumuu keessatti kan hin dadhabin duâ€™aa kaasu irratti dandaâ€™aa akka taâ€™e hin arginee sila? Eeyyen **Dhuugumatti, Inni waan hundaa irratti Dandaâ€™aadha.**â€ Suuratu Al-Ahqaaf 46:33

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَإِنَّهُ يُحْكِمُ الْمَوْتَ وَإِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

٦

â€œSuni Rabbiin Haqa waan taâ€™eefi, Inni warra duâ€™an waan jiraachisuuf **Inni wanta hundaa irratti Dandaâ€™aawaan taâ€™eefi.**â€ Suuratu Al-Hajj 22:6

Iffaa-Ogummaan Isaa guutuu akka taâ€™e mirkaneessu- (Ogummaa (hikmaa) jechuun keessaa fi ala, jalqabaa fi xumura wantoota beekuu fi wanta hundaa bakka isaf malu kaaâ€™udha. Kanaafu, ogeessi wanta hojjatu hundaa kaayyoof kan hojjatudha. Gonkumaa wanta taphaa hin hojjatu.) Kanaafi, hunda caalaa Ogeessa kan taâ€™e ni jedha:

﴿وَمَا خَلَقْنَا الْسَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَعِينَ﴾ ٣٨

﴿خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ٣٩

â€œSamiawan, dachii fi wantoota isaan lamaan jidduu jiran taphaaf hin uumne. Haqaan malee isaan lamaan hin uumne. Garuu irra hedduun isaanii hin beekan.â€ Suuratu Ad-Dukhaan 44:38-39

Ammas ni jedha: â€œSila Nuti taphumaaf waan isin uumnee fi gara Keenyatti kan hin deebifamne taâ€™uu ni yaadduâ€ Suuratu Al-Muâ€™minuun 23:115

Kanaafi, wanti sirriin, duâ€™aan booda kaafamuun shariâ€™aa waliin sammuun kan beekameedha. Gooftaan guutuu taâ€™uun, maqaalee fi sifaanni Isaa guutuu taâ€™uun duâ€™aan booda kaafamu dirqama taasisa. Akkuma guutummaan Isaa hanqinna biroo irraa qulqulluu taâ€™e, wanta namoonni kaafama morman jedhan irraa Inni qulqulluudha.â€ (Al-Fawaaâ€™id-fuula 6-7)

Kanarratti dabalatee, kaafama mormuun waaâ€™ee Rabbii azza wa jalla ilaachisee yaada badaa yaadudha. Akkuma Ibn Al-Qayyim jedhe: â€œNamni, â€˜Duâ€™aan booda mindaa fi adabbiif, uumamtoota Isaa dhugaa waan isaan irratti wal dhabanii isaaniif ifa gochuuf, aalama hundaaf dhugaa Isaatii fi dhugaa Ergamtootaa Isaa mulâ€™isuuf, diinonni Isaa kijibdoota akka taâ€™an ifatti baasuf, gabroota Isaa ganda Aakhiratti walitti hin qabu.â€ jechuun yaade, dhugumatti Isa ilaachise yaada badaa yaade jira.â€ (Zaadul Miâ€™aad 3/230)

Guduunfaa

Yaada sobaa warri kaafama morman yaadan

Kutaaleen qaama namootaa haala addaan baasun hin danda' amneen biyyeen walitti makama

Qaamni butute dachii keessa waan baduuf kana lamuu deebisun hin danda'amu

Lamuu kaasuun faayda hin qabu. Yookiin sanyiin ilma namaa akkanumatti abadii itti fufa. Tokko ni du'a, kan biraa ni dhufa.

Yaada sobaa kanaaf deebii kenname

Beekumsi Rabbii guutuu waan ta'eef qaamni bututee biyyeen walitti makame eessa akka dhaqee siritti beeka. (Al-Qur'aan 50:4)

Dandeettin Rabbii guutuu waan ta'eef qaama butute lamuu deebisuun Isatti hin ulfaatu. (Al-Qur'aan 46:33)

Rabbiin Ogeessa (Hakiim) waan ta'eef namoota uumee qorannoo fi jazaa malee akkanumatti hin dhiisu. (Al-Qur'aan 23:115)

Faaydan duâ€™aan booda namoota kaasu keessa jiru: nafseen hundi wanta hojjatteef jazaa argatti, namni miidhame haqa isa argata, namni miidhes (zaalimnis) adabbii isaaf malu argata, â€œwarri duâ€™aan booda kaafamni hin jiruâ€œ jechuun morman kijibdoota akka taâ€™an ni beekkama wanta namoonni irratti wal dhaban ifa gochuu fi isaan jidduutti murteessu.

Ragaan kanaa: Al-Qurâ€™aan 20:15, 16:39, 32:25, 10:4

Kitaabban wabii:

[1] Tafsiiru Xabarii-13/432-434

[2] <http://sammubani.com/2019/10/11/maqaalee-rabbi-subhaanahu-kutaa-7-5/#more-11824>

â€œNawaqidul Iimaani al-qawliyah wal amalayahâ€œ fula 222-224 Abdulaziz bin Muhammad

Date Created

August 1, 2020

Author

admin